

REDAKCIJOS TRIBUNA

(Nr.38)

Redkolegijos vardu

Daiva
TAMOŠAITYTĖ

Neutrali, visiems draugiška ir nuolaidi šalis, agresiją nukreipianti savęp, - tokia yra šiandienos Lietuva, mėginanti užsisklęsti savyje ir įsikalbėti, kad viskas yra gerai, o išorės iššūkius mėginanti spręsti konstruktyvia pasaulio įvykių analize. Nepaisant gyvo reagavimo į Ukrainos įvykius, apskritai tai - pasyvi visuomenė, kaip ir lemtingais 1939-1940-aisiais raminti save pažadais ir mitais. Panėrusi į uždaro asmeninio gyvenimo rūpesčius, bet džiugiai dalyvaujanti valdžios rengiamose šventėse, sukuriančiose bendruomeninio saugaus būvio iliuziją, ši visuomenė nėra išjudinama jokių grėsmių ar savų idėjų, todėl leidžiasi penima aktyvių iš išorės peršamų ideologijų ir institucijų ir taip subyra į atskiras maža ką tarpusavyje bendra turinčias grupes. Tik Dainų šventė žmones suburia draugėn, ir tada gali pamatyti iš gelmių kas ketveri metai išnyrančių nematomą tikrąją Lietuvą, sunkiu triūsu ir atsidaivimu tradicijai atlaikančių visą svetimybių balastą, kaip pažadėtoji žemė išnyrančių virš globalizmo bangų, jaukiančių ramų paviršių.

Tie pūslai ir putas taikiam lėtapėdžiam lietuviui gal ir nekluduoja vidinio nusiteikimo, bet išoriškai jis entuziastingai pritaria keičiausioms ir kvailiausioms madoms. Tobulai įvaldyta mimikrija, leidusi prisitaikyti neramiais laikais, nūnai tapo vieninteliu šiaudeliu, kurio griebiamasi imituojant tikrovę ir atsisakant spręsti egzistencinius klausimus. Pavienės pastangos atkurti sąmoningą sutelktą pilietiškumą atsirenkia į visuotinį abejingumą savo ateičiai, kurį galima laikyti tiesiog susitaikymu stengiantis išlaikyti esamą status quo. Tačiau akivaizdu, kad laisvų sprendimų atsisakymas veida tik į kultūrinį ir dvasinį nuosmukį, kuris realaus kataklizmo atveju suvaidins ne konsoliduojantį, bet destruktivų vaidmenį.

Tikėdamasi iširti apatijos lygį, praėjusiam numeryje paskelbiau gana piktą paskvilį-pasakėčią, bet reakcijos lyg ir nebuvo. Suprantama: visuomenė pripratusi prie skandalingų žinių ir nesivargina gilintis į mintis, kurios galėtų sukelti bent karštą polemiką. Vyriškoji visuomenės dalis nesusijaudino dėl niukso, kuriuo mėginau išjudinti tūlą pilietį, vidutinį miesčionį, taip patogiai užmigusių klerko krėsle, kad joks naujas impulsas ar akibrokštas pažadinti jo nepajėgia. Kodėl minties smaigalį nukreipiau vyrų pusėn? Todėl, kad - niekas neprieštarau - pastarųjų tūkstantmečių istorijos ir šiuolaikinės civilizacijos vairo yra jų rankose; ir todėl, kad regiu tik didėjančią rezignaciją, kurios akivaizdoje mūsų drąsių ir iškilų vyrų pastangos grimzta į tai, ką galima pavadinti netyčiais patriarchalinės raidos padariniais. Tai nėra feministinė intencija, nes jokios lyčių dramos esmiškai neegzistuoja, nebent kaip rezulta-

VISUOMENĖS ABEJINGUMAS AR REZIGNACIJA?

tas, o egzistuoja vis naujai konstruojamų ideologijų sandūriai. Konstravimas - vyrų prerogatyva. Keltina hipotezė, kad genderizmas yra patriarchalinio mentaliteto ir net mizoginismo tąsa ir kita fazė. Konstruojamos fiktyvios naujos „lytys“ moteriškumo natūraliai neapaprėčia, tik suteikia vyrams galimybę įsivilkti į svetimą kailį. Kiek daug vyrų, trokštančių tapti končiomis... O gal tai išstumtas pasąmonės troškimas suvokiant savo ribotumą, noras pažinti paslaptinę moterų pasaulį? Bet ar perlįpdant materiją, keičiant gyvybinių veiksmų strategijas ir ignoruojant sielos augimo kaip prigimtinio Dievo duoto imperatyvo gaires galima įžengti į naują istorijos tarpinį? Turbūt galima, ir tą virsmą jau išgyvename. Bet regime tik dekalogui prieštaraujančių instinktų reabilitavimą, nes kažkas nusprendė, kad jiems reikia suteikti neribotas teises.

Moters baimė kankino ir V.Gėtę (W.Goethe). Tačiau maža būtų pasakyti, kad pavydas, baimė ir iš jos kylanti neapykanta moters galioms, net jei jos veikia aukščiausiems tikslams, yra vienintelis vyriškojo demono (graikiška prasme) siekis. Šių laikų tokio siekio paradigma galima laikyti Larso fon Tryro (Lars von Trier) trilogiją, ypač „Antikristą“ ir „Nimfomaniją“ kaip kraštutinę šios neurozės stadiją, iš moters padarant monstrą, suteikiant jai nebūdingus antimoteriškus ir kone

menei ir užkariavimams, kur moters mušimas neretai yra įprastas būdas aiškintis santykius, o jos pačios didžiausia svajonė nuo jaunumės - ištekėti už kariško ir kad sūnūs eitų tarnauti į kariuomenę. Tos šalies kalboje yra daugiausia rinktinių keiksmažodžių, išniekinančių moters ir motinos vardą. Toje šalyje katastrofiškai susikryžmino azijinis despotizmas ir kosmopolitinės ideologijos, „išlaisvinusios“ moterį iš Dievo, šeimos ir pasodinusios prie traktoriaus vairo, tūkstančius pamestinukų palikusios valkatauti ir gausinti pagarsėjusį kriminalinį kontingentą. Kol pasaulis išplėtęs akis žiūri, kaip ši beprecedentė neobarbariška chimera žingsnis po žingsnio vėl plečia savo valdžią, - kai tuo metu jos ilgametės partnerės ir simpatikos nuo panašių ekscesų saugo kur kas gilesnis ir senesnis kultūros sluoksnis, - ne barbarais save laikančių valstybių vadovams, dabar jau beveik atvirai nusileidžiantiems „Hanibalui“, galima patarti leisti šiai ordai be kliūčių žygiuoti per pasaulį; mat kai žygiuodama ji apjuos žemės rutulį ir armijos avangardas susitiks su ariergardu, gal ims peštis jau tarpusavy? Iš inercijos ar tiesiog peštynių dėl peštynių... kol išsimuš. Nes tai jiems - vyriškumo apoteozė. O be ironijos, ne visa ši garsi šalis tokia, ir ne visi vyrai - barbarai. Tik režimas, jaunus vyrus verčiantis tarnauti keistiems „dievams“.

▶ Pasaulį drebinantys diktatoriški režimai, tiek religiniai, tiek pasaulietiniai, vienareikšmiškai arba įkalina moterį, arba griaua pačią moterystės instituciją

šėtoniškus bruožus. Stebina tai, kad padoriems intelektualams šis filmas „nuobodus“, padorioms inteligentėms - „labai geras“, bet nestebintų tokio meno įkvėptas koks žaliūku sambūris, ordinas ar „kukluksklanas“, užsibrėžęs pasinaudoti „Raganų kūjo“ metodais vardan tokių pabaisų išnaikinimo. Tuo metu vyrai Tryro filmuose - geručiai, pataikaujantys „raganai“ (bet juk tik ligonei) ir pabrėžtinai kultūringi (kažkodėl tai iliustruojama klasikinės muzikos pavyzdžiais). Ilgaamžis moters pasaulio siaurinimas, jos prigimtinio „esminio gėrio“ (budistinis terminas) naikinimas atvedė į grynai vyriško pasionarumo proveržį: aršią konkurenciją, karus ir amžino priešio niokojimą, nesibaigiančius konfliktus ir gamtos išnaudojimą. Jokia normali moteris neskirsto savo vaikų į blogus ir gerus, negimdo vaikų karui ir nemoko jų grobti, žeminti ir smerkti mirčiai kitų moterų vaikų. Ir dalyvaudama šioje žemiškoje dramoje ji tėra įrankis, nes ir turėdama galią ji šiuo metu absoliučia prasme vykdo vyriškojo principo diktatą. Su moteriškumo devalvacija vyksta ir nušventėjimo procesas, vyro pasaulį darantis skurdėsnį ir tamsesnį. Galiausiai, mėgindamas apsaugoti moterį nuo konkurento, šis užmaukšlina jai čadrą. Jeigu atsikratytume arogantiško šališkumo ir moteriškumo raktą taikytume spręsdami egzistencines problemas, išvystume, kad fundamentalūs sprendimai priklauso nuo šio klausimo esmės suvokimo.

Pasaulį drebinantys diktatoriški režimai, tiek religiniai, tiek pasaulietiniai, vienareikšmiškai arba įkalina moterį, arba griaua pačią moterystės instituciją. Vienas iš režimų mums pažįstamas neblogai. Šalis, kuri visas savo jėgas, propagandą ir lėšas skiria kariuo-

Bet erozija apėmusi ir ne barbarais save laikančius kraštus. Moters institucinis išlaisvinimas iš jos pagrindinio vaidmens, motinystės ir moterystės, užuot suteikus jos kitiems kūrybos proveržiams tinkamą bazę, suardė prielaidas pagrindinei visuomenės struktūrai išlikti saugiai ir monolitiškai (kalbame apie gausiausią, konservatyviausią vidutinio piliečio sluoksnį). Tai tos pačios moters su traktoriumi variantas. Kur eiti moteriai, kai jai pasakoma, kad gali gyventi kaip tinkama: seniems tėvams, jei juos turi, atlikti eutanaziją, auginti vaiką vienai arba jo atsikratyti dar iščiose ar atiduodant įvaikinti, gyventi su kuo pakliūva, ir toks gyvenimo būdas kone peršamas kaip pažangus ir jos pačios trokštamas. Ar ji jau tampa nereikalinga klajūne, pasaulio valkata, išlaisvinta nuo savęs pačios? Tai ne laisvė, o egzistencinio pamato ir tikslo atėmimas. Tokiu būdu emancipuota moteris nėra lygi autonomiškai moteriai. Privalomos sukonstruotų lesbiečių kvotos vadovaujamoje postuose - ar tai nebaugi civilizacijos grimasa? Abu procesai - įkalinimas ir „paleidimas iš kalėjimo“, kuriuos simbolizuoja du priešingi poliai, čadra ir apnuogintas kūnas seksualinių mažumų demonstracijose, - neatsako į klausimą, koks jos vaidmuo ir santykis su pasauliu galų gale turėtų būti.

Indijoje XIX-XX amžių sąvartoje nepriklausomybės renesansas ėjo koja kojon su moters vaidmens visuomenėje iškelimu ir įvairiomis reformomis. Aš apskritai jokio renesanso neįsivaizduoju be atsigręžimo į moterį kaip centrinę figūrą. Juk būtent moteris perima, saugo ir kuria ilgaamžės tradicijas, apie ją sukasi šeimos gyvenimas, tai ji „aplampa“ išplėstiniais giminiškais ryšiais ir

palaiko gyvą apykaitą tarp atskirų visuomenės klasterių. Visuomenėse, kuriose beslygiška pagarba moteriai kaip Motinai ir kūrėjai pakeičiama tik šeimininke, nuo ryto iki vakaro „laikančia tris namų kampus“, o pasakui ir vien seksualiu masalu, kuris neišvenigiamai virsta „nimfomane“ ir kuo įvairiausio niekinimo bei išnaudojimo objektu, visuotinė degradacija - kaip ant delno. Ir štai šioje vietoje susiduriame su vyriškosios kultūros lygmeniu. Kuo aukštesnė ta kultūra, tuo daugiau meilės ir pagarbos rodoma moteriai, gerbiama jos laisvė. Lietuvą apėmusi stagnacija ir rezignacija susijusi su savos kultūros nuosmukiu, periodiškai besikartojančiu nuo baudžiavinių santykių įsigalėjimo iki dabar su trumpais renesansinio pakilimo (sukilimų) laikotarpiais (be kita ko, Emilija Pliaterytė vis dar nesulaukia nei dėmesio, nei ekranizacijos). Kuo labiau pavergta vyro sąmonė ir gyvenimas, tuo liūdniau jo moterims. Būtent baudžiauninko ir muziko (ne valstiečio pirmine prasme, o atneštinio) mentalitetas, transformavęsis į vasalo, bet ne savo padėties šeimininko, kuria beviltišką atmosferą. Bet tai tėra priverstinė būklė. Lietuva atgimė kaip nepriklausoma moderni valstybė, ir vyrų uždavinys yra ją ginti nuo visko, kas griaua jos pamatus, o pirmiausia - šeimą. Tačiau neužtenka vien susigrąžinti valstybės kontrolės savarankiškumą ir sutvirtinti visuomenines lytis, kurios tautų gyvybingumą ir tęstinumą istorijos sukuriuose išsaugo per saugiklius, kurie ir yra savitos tradicijos, paveldas, o šio lopšį, kaip teigėme, saugo moteris.

Nedidelis, bet egzistenciškai lemiamas posūkis priklauso nuo nuostatos pokyčio. Psichologinė duotybė yra ta, kad anksti susiformavęs vyras, skirtingai nei moteris, keistis nelinkęs. Kad visa keistūsi į gera, jo paties sąmonėje turėtų įvykti lūžis, transcendentinė pastanga keisti save ir taurinti prigimtį. Suvaldyti (kontroliuoti) pirmiausia save. Sukurti kuo aukštesnės savos kultūros ir elgsenos metmenis, nes nuo sutelktų vyrų pastangų suformuoti visavertę erdvę dailiajai lyčiai, nuo jų sankcijų civilizuotumo lygmens tiesiogiai priklauso ir moters, ir palikuonių psichologinė bei egzistencinė būklė. Kitaip sakant, vyriai nepajėgiant kilstelėti savos evoliucinės kartelės, prasideda pusiausvyros eizėjimas, ir tada atjoja žiaurios amazonės, iš gailėsčio Dievas pasiūnčia joanas arkietes...

Dar vienu akstiniu polemikai gali tapti piano.lt vasaros festivalio renginys - Pjero Paolo Pazoninio (Pier Paolo Pasolini) „Affabulazione“ pjesės pastatymas ukrainiečių režisierės Tanios Strelbickajos teatre (Maskva, Rusija), rodomas Mažajame teatre. Kas, jei ne Pazoninis, genialus režisierius, į dienos šviesą išvilko vyriškosios egzistencijos problemas? Ir kaip jos dera su tragedijos pabaigoje nuskambančiu tekstu: „Tėvai nekenčia savo sūnų ir dėl to juos siūnčia į karą...“ Vienas iš daugiaprasmių autobiografinio veikalų postulatų, Edipo komplekso inversija. O tokius reiškinius dera bent išvysti ir pamėginti suvokti.

Vienas stipriausių lietuvių režisierių, būdamas laisva ir mąstančia asmenybe, Gintaras Varnas yra reta išimtis; svarstydamas ekologines problemas plačiąja prasme, interviu jis nebijo garsiai įvardyti vyriškosios veiklos pasaulyje trūkumą, primena lietuvių moters vaidmenį ir tradicinės kultūros gėrį. Tereikia tiek nedaug: padaryti tai kitiems, tai yra užsiimti kūno ir dvasios ekologija. „Vyrai viską daro dėl moterų“ - ši postuluojuama pavienė nuostata galėtų iš tiesų tapti programa ir tikrove, tuo fundamentaliu akstiniu, kuris išjudintų rezignavusių šalies visuomenę.